

Økologisk overvåking av vannfugl i Nordre Øyeren: NØFs vannfugltellinger 2020

Sammendrag

Nordre Øyeren fuglestasjon har også i 2020 fulgt vannfugltrekket i reservatet. Gjennom 35 tellinger har stasjonens personell inventert området fra Flateby-Østanes i sør til Sørumsneset i nord. Ved slutten av året har 79.355 individer blitt observert, fordelt på 2.513 observasjoner av 57 arter. Våren på Østlandet ble preget av høye temperaturer, lite nedbør, og lite snø og is, mens høsten ble våt med oppstuvning av vann i Øyeren i forbindelse med problemer med en flomluke i Sarpsfoss. Dette fikk konsekvenser for vannfugltrekket gjennom Øyeren, noe som illustreres godt i våre data. I denne rapporten sammenlikner vi årets trekk for 6 karakterarter med trekkkurven for de siste 10 år. I tillegg sammenholder vi trekkkurvene med NVEs vannstandsdata for Øyeren. Lange standardiserte tidsserier med artsdata, slik som NØFs vannfugltellinger, er verdifulle for forvaltningen. Det viser analysene i denne rapporten og bruken av våre data i året som gikk.

Gjennomføring

Nordre Øyeren fuglestasjon (NØF) har fulgt vannfugltrekket i reservatet også i 2020. Stasjonens tellere har inventert området fra Flateby-Østanes i sør til Sørumsneset i nord under vår og høsttrekket. Metoden vi bruker under disse tellingene er beskrevet i Fylkesmannsrapporten fra 2009 [1]. I år har vi klart å holde skjemaet med ukentlige tellinger fra mars til juni og fra august til desember og har ikke blitt nødt til å avlyse noen tellinger på grunn av vær eller sykdom. I tillegg har vi forsøkt å fylle opp med tellinger ca. annenhver uke gjennom vinteren. Det ble telt på følgende datoer: 12/1, 26/1, 8/2, 23/2, 7/3, 14/3, 22/3, 28/3, 5/4, 10/4, 19/4, 25/4, 2/5, 9/5, 16/7, 8/8, 15/8, 22/8, 30/8, 5/9, 13/9, 19/9, 27/9, 3/10, 13/10, 18/10, 24/10, 31/10, 7/11, 14/11, 22/11, 28/11, 5/12, 12/12 og 31/12, noe bringer oss opp i 35 tellinger i 2020. Dette er det 45. året NØF gjennomfører sine systematiske vannfugltellinger, og det er vanskelig å understreke hvor viktig denne dataserien er. Men de nærmere 300 felttimer kommer ikke av seg selv. I år har vi vært så heldig å motta støtte fra Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Oslo og Viken (FMOV; 20.000 kr), Bess Jahres stiftelse (20.000 kr) og Miljødirektoratet (20.000 kr). På denne måten har vi klart å fullfinansiere feltlønn og kjøregodtgjørelse for våre 11 tellere, samt kompensere søknads- og rapporteringsarbeidet.

Faglige resultater

Ved slutten av året har nærmere 79.355 individer blitt observert, fordelt på 2.513 observasjoner av 57 fuglearter (**Tabell 1**). Dette er et akseptabelt resultat sammenliknet med snittet de siste 10 årene (2010-2019) som ligger på 54 arter og 65.000 individer. NØFs vannfugl-registreringer fra 1976 til dags dato er nå tilgjengelig på Artsobservasjoner.no, der dataene kan søkes fram ved hjelp av prosjektkoden «NØF-vannfugltellinger», eller via denne lenken: <https://www.artsobservasjoner.no/ViewSighting/SearchStoredQuery/3420137>. Som tidligere har vi valgt å sammenlikne årets trekk for 6 karakterarter med den gjennomsnittlige trekkkurven for de siste 10 årene (**Figur 1**; venstre kolonne). I tillegg har vi hentet ut NVEs vannstandsdata for Mørkfoss og projisert årets vannstandskurve ovenpå trekkkurvene for de samme artene (**Figur 1**; høyre kolonne).

Våren ble preget av høye temperaturer, lite nedbør, og lite snø og is. Sangsvanene kom og dro videre allerede før uke 13. Observasjoner gjort mellom tellingene tyder på at vi gikk glipp av sangsvanenes trekktopp, som inntraff i uke 9. Slike hendelser er en utfordring i alle observasjonsbaserte

prosjekter, og vi måtte ha vært ute hver dag for å få med oss alt. Gjennom årene glattes likevel slike «hull» ut. Mange av sandbankene som eksponeres ved de lave vintervannstandene hadde ligget ubeskyttet lenge da de store gressandflokkene ankom rundt uke 12. Om det var dette, eller det gode været som gjorde at vi aldri kom opp i riktig høye dagsnoteringer for gressendene, er ikke godt å si. Spesielt brunnakke og stokkand lå betydelig lavere enn hva de har gjort de siste 10 årene.

Høstens gåsetrekk forløp slik det har gjort de siste 10 årene med gode flokker av grågås og hvitkinngås. Hvitkinngåsas trekktopp ser ut til å inntreffe på ulike tidspunkt fra år til år, noe som gir en lavere og flatere profil når man snitter trekket fra de siste 10 årene. En årsak til dette kan være at hvitkinngåsflokkene i Oslo og Akershus er veldig mobile, og at de bruker hele vårt område til hvile og næringssøk. Hvilke uker de holder til på Øyeren varier. Vi har derfor valgt å legge på de ukentlige maksnoteringene fra samme periode i grafen for å illustrere dette spennet. De store gåseflokkene forlot Øyeren i uke 40, samtidig med at høsttrekket for gressandartene nådde sin topp.

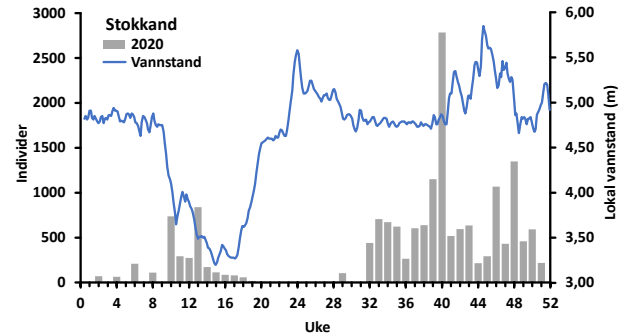
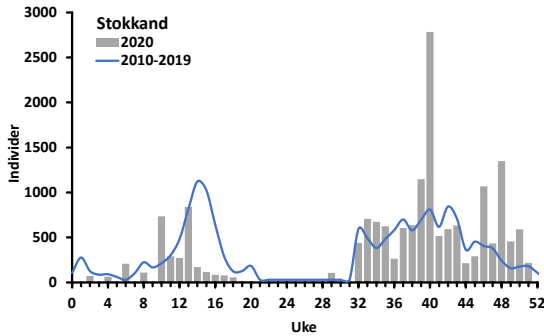
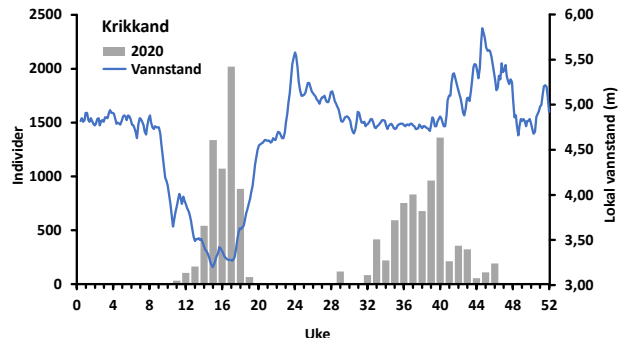
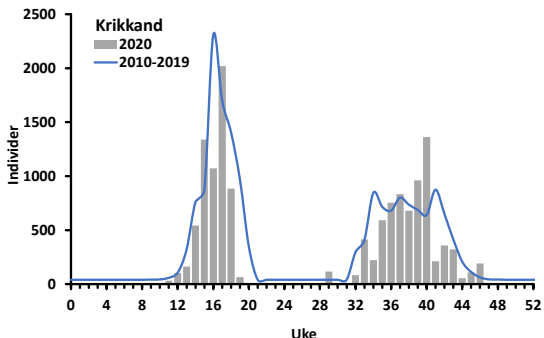
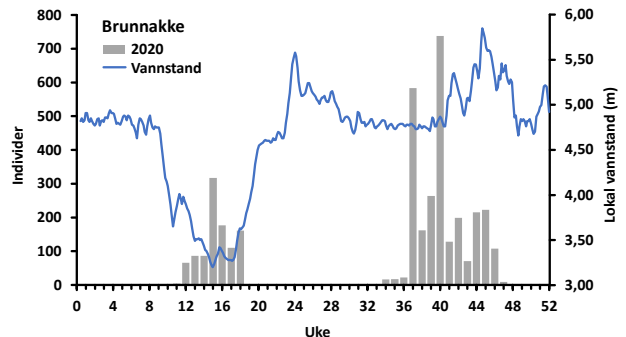
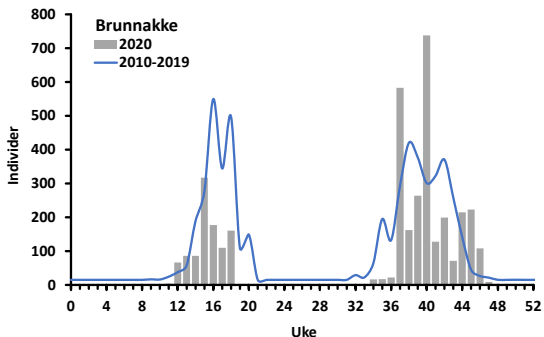
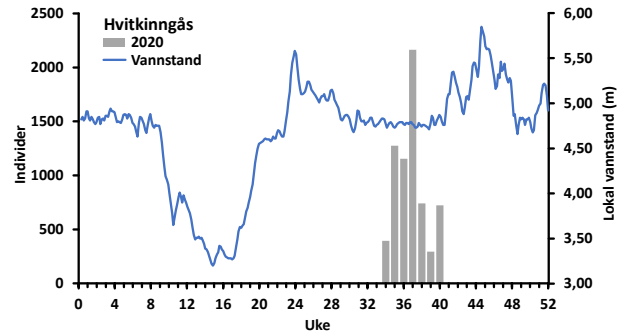
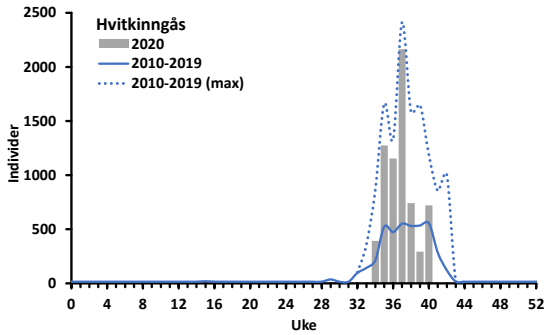
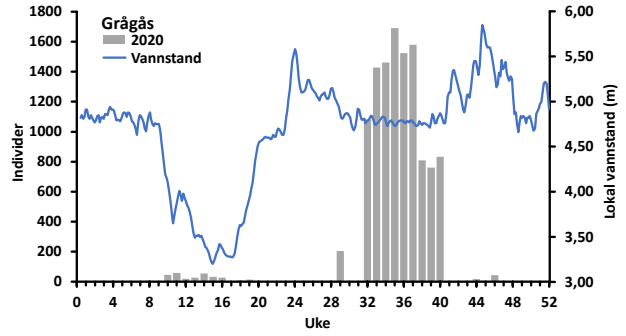
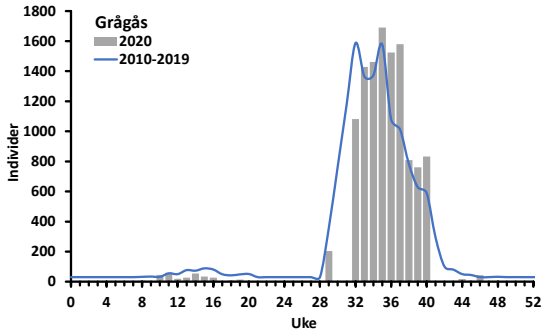
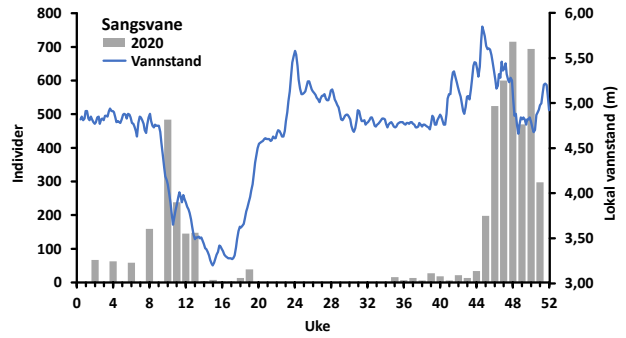
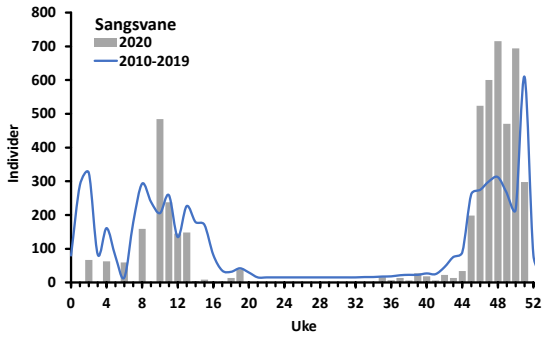
Den 8. oktober (uke 41) mottok vi følgende melding fra Glommen og Laagen brukseierforening (GLB): «På grunn av akutte problemer med en flomluke i Sarpsfoss kan vi ikke tappe så mye som vi har planlagt fra Øyeren i kveld og i morgen. Dette for å ivareta sikkerheten til de som skal utbedre feilen med luka.» Problemet skulle vise seg å bli langvarig: I løpet av en uke økte vannstanden i Øyeren med 60 cm til 5,35 m, og antallet gressender ble redusert med 82% fra 4883 til 856 individer (**Figur 1**; høyre kolonne). En slik dramatisk reduksjon har vi sett før når vannstanden øker, og den negative sammenhengen mellom vannstand og vannfugl er godt dokumentert av NØF gjennom årene [2-5]. Hvis man ser denne tømninga av ender i Øyeren opp mot den forventede trekkkurven for de tre gressandartene (**Figur 1**; venstre kolonne), er det krikand og brunnakke som har det største fallet i forhold til forventet antall. Dette stemmer godt overens med trender vi har beskrevet før, der det er de minste vannfuglene som sliter mest når vannstanden øker [4,5]. Vannstanden holdt seg høy lenge som en følge av dette og var ikke tilbake til høstnormalen før i begynnelsen av desember.

Tabell 1. Arter observert under NØFs vannfugltellinger i 2020 *

Knoppsvane	Stjertand	Storskarv	Polarsnipe	Rødstilk
<i>Sangsvane</i>	Skjeand	Egretthege	Dvergsnipe	Hettemåke
Kortnebbgås	Taffeland	Gråhege	Myrsnipe	Fiskemåke
<i>Grågås</i>	Bergand	Sivhøne	Brushane	Sildemåke
Kanadagås	Toppand	Sothøne	Enkeltbekkasin	Gråmåke
<i>Hvitkinngås</i>	Svartand	Trane	Lappspove	Svartbak
Ringgås	Kvinand	Tjeld	Småspove	Dvergmåke
Gravand	Lappfiskand	Dverglo	Storspove	Makrellterne
<i>Brunnakke</i>	Laksand	Sandlo	Strandsnipe	Lomvi
Snadderand	Smålom	Heilo	Skogsnipe	
<i>Krikand</i>	Toppdykker	Tundralo	Gluttsnipe	
<i>Stokkand</i>	Havsule	Vipe	Grønnstilk	

* Trekkurver for 2020 og 10-årsnitt er gjengitt grafisk i denne rapporten for alle arter i [blått](#).

Figur 1. Vannfugltrekket 2020 Ukesvis totalantall for de angitte artene (kolonner) sammenstilt med gjennomsnittlig trekkurve for de siste 10 år (venstre kolonne) eller lokal vannstand Øyeren (høyre kolonne). Lokal vannstand er regnet ut ved følgende formel: vannstand for Øyeren v/Mørkfoss (Nr:2.125.0) – 96,54 cm.

Verdi for forvaltningen

Lange standardiserte tidsserier med artsdata, slik som NØFs vannfugltellinger, er verdifulle for forvaltningen på flere måter. Den økologiske overvåkingen av vannfugl i Nordre Øyeren gir muligheter for å avdekke endringer i reservatets avifauna og dens kvaliteter (diversitet, produktivitet og motstandsdyktighet). Det ville for eksempel ikke vært mulig å si noe omfanget av effektene av vannstandsøkningen i høst, hvis ikke vi hadde trekkdata for de siste 10 år å sammenlikne med. Når slike hendelser oppstår, kan våre data analyseres direkte, fordi tidsserien vår fungerer som kontroll. I tillegg kan våre vannfugldata sammenstilles med andre data for å forsøke å si noe om endringer i bestander regionalt eller nasjonalt: I inneværende år har NØF blitt kontaktet av rødlistekomiteen for fugl for å se på muligheten for å bruke våre data i arbeidet med ny rødliste 2021. Vi har startet diskusjoner med FMOV om hvordan NØFs data kan brukes til sårbarhetsvurderinger [6] i forbindelse med utarbeiding av ny besøksstrategi for reservatet. Kart over de ulike artenes preferanseområder vil være et viktig moment her. For å få til det er forvaltningen helt avhengig av NØFs historiske database med over 200.000 datapunkter fordelt på 140 ulike lokaliteter. Nordre Øyeren naturreservat har status som IBA (Important Bird Area), og gjennom sin rolle som IBA vokter leverer NØF årlig data til Birdlife International for å oppdatere statusen på områdets såkalte «triggerarter» [7]. Disse dataene hentes ut av NØFs ukentlige vannfugltellinger og vil bli oversendt IBA i løpet av vinteren.

Referanser

1. Kvebæk Y. mfl. (2009). Nordre Øyeren - Trend, trekkprofil og preferanseområde for viktige vannfuglarter. Fylkesmannen i Oslo og Akershus, 69 s.
2. Wilson J. (1996). Forholdet mellom vannstand og forekomst av våtmarksfugler under vårtrekket i Nordre Øyeren 1973-1994. Nordre Øyeren fuglestasjon, 240 s.
3. Dale S. (2002). Miljøfaglige undersøkelser i Øyeren 1994-2000. Vannstandens betydning for våtmarksfugl. Akershus Fylkeskommune, 94 s.
4. Sæther T. mfl. (2018). Sluttrapport fra vaderregistreringer på Årnestangen 2015-2018. Nordre Øyeren fuglestasjon, 17 s.
5. Sæther T. mfl. (2018). NØFs vannfugltellinger i Nordre Øyeren - kortrapport 2018 og regresjonsanalyser i forbindelse med flomtappingsprosjektet. Nordre Øyeren fuglestasjon, 3 s.
6. Hagen D. mfl. (2019). Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter i verneområder, for vegetasjon og dyreliv. NINA Temahefte 73. Norsk institutt for naturforskning, 144 s.
7. Birdlife international (2018) State of the World's Birds 2018 - Taking the pulse of the planet. Birdlife international, 41 s.